

svenska protokoll. En sådan liberalitet är enkelt ett hån, – då den är allt. Men om den saken, må vara, icke utan stor olägenhet kan ställas annorlunda, så vore det väl den minsta portion af billighet, att äfven den finska befolkningens förtroendemän skulle få en plats bland stadsfullmäktige. Vetandet om personer och förhållanden går i vår tid långt. Namnen på dem, som framstått såsom finskhetens fiender eller hemligen agiterat mot den finska befolkningens i landet rätt, äro bland denna icke okända. Deras innehafvare kunna icke ega dess förtroende.

Sådane strider, som här vidrörts, äro icke något ovanligt. Tvärtom. En samhällsklass, som i följd af historiska förhållanden fått makten, ger, äfven sedan dessa förhållanden upphört, sällan denna makt ifrån sig annorlunda, än nödd och tvungen. Uppmaningar till eftergifter i godo och i tid äro på den vanligen bortkastade. Men exempel på klok koncession saknas dock i historien icke.

Erfarenheten har visat, att den finska befolkningens i landet emancipation för hvar dag finner allt större rum, ju mera man sökt att hindra densamma. Denna erfarenhet borde redan kunna öfvertyga, att denna emancipation är en historisk akt, grundad i det förflutna och påkallad af det tillkommande. Hvilken betydelse den i sistnämnda hänseende har, är i början af denna artikel kort antydt. Och sagda öfvertygelse borde leda bildningens och maktens privilegierade att icke genom otidigt förtryck förbittra sinnena. Klagan öfver oron och striden är eljest från deras sida fullkomligt oberättigad. Äfven här göra många bäckar små en stor å. Ingen borde väl vänta, att under en så ingripande öfvergångsperiod icke månget annat berättigadt sträfvande skall förlamas. Men detta sker desto mera, ju större bitterhetens å vexer, och ju större ansträngning af nationens kraft, som uppkallas för det ena stora målet.

J. V. S.

30

201 EN HÄRFÄRD I TURKIET.

Morgonbladet n:o 297 och 298, 20. och 21. XII 1878

VID LIFGARDETS 3:DE FINSKA SKARPSKYTTEBATALJON OCH RYSKA GARDESKÅREN. ANTECKNINGAR FRÅN RYSK-TURKISKA KRIGET 1877–78 AF D:R C. F. WAHLBERG.

I.

Denna bok har för tidigt kommit i bokhandeln, för att tillhöra julläsningen. Ty många torde redan skyndat att tillägna sig densamma, andra skola utan tvifvel de närmaste dagarne göra likaså. Och den, som engång har boken, dröjer visst icke att öppna den, och sedan så skett lägger ingen densamma gerna ifrån sig, förrän han hunnit till slutet.

Men den är väl ingen julläsning? Mera än mycket annat. Kriget är en allvarlig sak, dess förande påkallar själs- och kroppskraftens högsta ansträngning, och krigarens gerning är högsta måttet för mensklig pligtuppfyllelse. Folkens öden bero af stridens, icke derföre att de skulle skapas af svärdet, utan derföre att folkens hela föregående historia hänger sig vid svärdet och bestämmer slagets tyngd. Allt detta verkar att en berättelse om krigets skiften är en allvarlig läsning, som inger djupt intresse och manar till allvarsama tankar.

Att en sådan äfven kan gifva något att tänka på för julen, derom vittnar denna bok.

Gardesbataljonen hade en månad legat i Vratchesch vid ingången

till Orchaniepasset, mesta tiden i bivuak på ett berg sydvest om byn, »finska berget», i köld och snö och, hvad beklagligt var, manskapet i trasiga kläder och skodon utan särskilda vinterplagg, men befann sig nu åter i byn julafton 1877. Allt var klart för att följande dag, juldagen, kl. 8 uppbröta till det minnesvärda tåget öfver Balkanbergen. Förf. berättar:

10 »Kl. 6 samlades bataljonen omkring sin pastor, hufvudena blotades och under djup rörelse åhördes de enkla allvarliga orden, som hänvisade till minnet af dagens hjälte, århundradens tillika, och manade till bön, att Han måtte följa oss på vår färd. I hemmet
brunno nu tusen sinom tusen ljus, och hos Honom, som i sin hand håller folkets och individens öden, möttes vi alla i bön. Med en obeskriflig känsla åhörde vi pastorns ord i denna kyrka, naturen, upplyst af stjernhimmelen och med den glittrande snöbetäckta marken under våra fötter. Efter slutad gudstjenst lyckönskades truppen af sina officerare, och hvarje man erhöll sin andel af den bestämda måltiden. Sedan detta värf var fylldt, samlades vi i vår feststuga.

20 Musiken blåste upp, ljuset i granen tändes, förfriskningar gingo laget omkring, och enhvar sökte lemna sin skärf till trefnaden. Men alltför tydligt kunde det skönjas, att en hvar i sitt hjerta firade en annan jul långt borta i nordens, och denna tog för stor anpart af glädjen, för att han skulle kunnat blifva vår odelade gäst. Vi inbjödo värdfolkets små barn för att glädja oss åt deras fröjd, man föreslog skålar för fosterlandet, för hemmet, för nordens och sålunda flöt aftonen tillända. Denna julqväll var ej synnerligt glad, men den skall blifva oförgäten af en hvar som delade den, oförgäten därför att vi aldrig känt stundens betydelse för oss som människor, som medlemmar i en familj och en stat så djupt som just här bland Balkanernas
30 snö, långt fjerran från hus och hem.»

Afsigtligt börja vi med denna citation. Ty den bär bäst vittne om den manliga, frimodiga anda, i hvilken hela berättelsen är hällen, och vittnar tillika om en varm känsla, som i den leder författaren att tala godt om hvar man och att uppträda till försvar, der såsom det synes något tadel förspotts. Bataljonens företag och öden beskrivas enkelt, utan att hvarken den eller någon enskild rosas. Förf. håller blott med rättmätig stolthet på, att truppen i dess helhet fyllt sin pligt. Endast för interim chefen, som förde densamma från Dolnij Dubniak utanför Plevna, öfver Balkan ända till Sofia samt i striderna vid Pravetz, Dolnij
40 Komarzi och Vraschdabna, har han varma ord äfven i rent militäriskt hänseende – kanske, förmodar läsaren, af ofvan antydd anledning. Eljest får blott chefernas humanitet ett rättvist och passande erkännande, som sträcker sig äfven till högre ryska chefer, som förde öfverbefälet – med ett undantag. Brigadchefen, general Eillie, omtalas så litet som möjligt, och det lilla, som om honom säges, har icke precis lämplig plats i en i meritlista, utan att derföre hafva formen af tadel. När t. ex. trupperna bröto upp från Sofia på snabbtåget till Adrianopel, var sändningen af varma underkläder hemifrån på väg nära till och skulle anlända efter några timmar. Bataljonschefen bad att få dröja, för att
50 mottaga den. Svaret lydde: Nej! Lyckligtvis upphann sändningen bataljonen på första nattstation.

Sin kannedom om hela gardeskårens och dermed förenade truppers rörelser har förf. hemtat ur de officiella rapporterna. Klart är också, att bataljonens historia icke kunde skrivas utan framställande af dess plats i det hela. Äfven här har förf. ett hedersförsvar för öfverbefäl-

hafvaren, general Gurko. Så vidt detta rörer mansspillan vid Gornij Dubniak, synes försvaret vara lätt. Skulle fästet tagas, skulle det ske genast, kosta hvad det vill. Ty undsättning hotade både från söder och norr att åtminstone störa en längre belägring. Det var dessutom gardets första affär, och den skulle vinnas, kosta hvad det ville. Stormningarne mot Plevna skulle kanske i ingen händelse hafva lyckats. Men der fördes också fram små truppdelar i sender. Gurko kastade med ens 20 bataljoner mot det lilla fästet. Derföre blef mansspillan stor. Men turkarne öfvertygade sig, att den till intet halp, och vågade icke afbida sista stormen. Man har sagt, att en uppmaning till kapitulation efter endast kanoneld skulle hafva haft samma följd som i Telisch. Men osäkert är det. I Telisch hade turkarne ondt samvete efter mördandet och stympandet af gardesjägarens sårade och döda. Kuriöst är likväl att förf. säger, att liken icke voro stympade, utan rifna af hundar. Men hvar funnos jägarens qvarlemnade sårade? Två i Telisch tillfångatagna utländska läkare i turkisk tjänst intygade skriftligen, att skändligheten egt rum. Om, såsom förf. anför, Gurko's order lydt, att jägarna skulle »attackeras» Telisch, så kan detta ord aldrig uttydas med observera. Gurkos stabschef har då begått en beklaglig blunder. I denna punkt synes förf:s försvarstal ohållbart. I öfrigt kan väl generalen icke hafva annat än ära af detta Balkantåg. Han skonade icke soldaternas ben, men skonade just derigenom deras lif. Efter Gornij Dubniak voro förlusterna under hela fälttåget en obetydlighet.

En brist i berättelsen är, att bataljonens totalförlust och särskildt dödsantalet i följd af sjukdom icke äro uppgifna. Det vore högst orätt, om sådant skulle hållas hemligt. Öfverhufvud saknar man i berättelsen läkaren, och hvad som hörer till hans departement.

Deremot innehåller den mycket upplysande för de krigshändelser, som beskrivas, hvartill de bilagda bataljplanerna bidraga. Men de – damer förmodligen – som färglagt dessa hafva stundom sparat rödfärg till annat behof än att illustrera bataljonens kompanikolonner. Också hade kartan bort få små tillägg i öfverensstämmelse med beskrifningen och planerna. Emellertid är denna efter österrikiska stabens kartor utarbetade karta den bästa här tillgängliga öfver krigsteatern för dem, som icke haft tillgång till Handtke's specialkartor.

⟨n:o 298⟩

II.

En betydlig del af anteckningarna är egnad åt en talangfull och om god observationsförmåga vittnande beskrifning af land och folk, denna del upplyst af talrika och goda träsnitt i texten. Bulgarerna komma i den illa ifrån, ehuru förf. mildrar omdömet om dem genom reservationer; turkarne deremot, som synas anträffats endast i städerna och såsom krigsfångar, taga sig väl ut.

Förhållandet var naturligtvis, att bulgarerna anträffades på stråtvägen för turkiska krigsskarorna, delvis för båda härarne. Att de bulgariska bönderna kring Plevna, som redan i två månader hade legat under ryska belägringshärens fötter, sökte genom förnekande och lögner skydda sina återstående grisar och halmkärvor, förefaller förlåtligt nog. Att de vägrade sälja för antagligen rundligt pris, bevisar väl bäst, att de höllo på sitt sista förråd. Äfven af inqvartering torde de hafva haft tillräcklig glädje före gardeskårens ankomst. Man kan i den vägen få nog äfven af vänner. Vid vägen mellan Plevna och Orkhanie hade turkiska soldatskaror lika lång tid huserat och jemte dem baschibosuks och tscherkesser. När jemte befriarene hungern står för dörren, blir det kinkigt att afgöra, hvilkendera som skall få den sista

kon. Alla de rika proviantförråd, som turkiska armén efterlemnade, voro naturligtvis tagna från bulgarerna. Att turkarne icke förstörde dem, hade kunnat anses vara barmhertighet mot befolkningen. Hela den trakt, som hären genomtågade från Arabkonak till Sofia, Tatarbasardschik och Filippopel, utgjorde skådeplatsen för de ödesdigra massakrerna 1866. Samma förträffliga turkar, som anträffades i dessa städer, ledde massakern och delade bytet af barn och annan egendom. Kanske hörde de två barn, förf. såg hos österrikiska konsuln i Sofia, till denna blodiga skörd. Samma toma turk- och tscherkessbyar, som nu anträffades, hade herbergerat massakrörerna från 1866. Till de senare hade bulgarerna fått tillsläppa jorden och uppföra de få usla kojorna, hvilkas invånare sedan icke idkade något annat näringsfång, än stöld och rof. Konstateradt är, att de flyende turkarne ännu begagnade sista ögonblicket för att röfva och bränna, och bland den sorgliga samlingen på vägen mellan Haskiöi och Hermanli såg gardet antagligen äfven spillror af detta rof. De »arma» turkiska flyktingarne sålde på Konstantinopels gator bulgariska qvinnor och barn. Gardet såg nu bulgarerna i frigörelsens första ögonblick med dessa minnen ännu friska. De visste då ännu icke, att det civiliserade Europa med England i spetsen skulle återställa den herrliga gamla ordningen.

Dragonerna, som öfvergått Balkan vid Schipka, sågo deremot på sin berömda »raid» till Adrianopel och der bortom äfven turkarne vid verket. De sågo helt andra bragder, än bulgarernas. Korrespondenser från officerare framställa som en psykologisk gåta den djuriskhet, med hvilken baschibosuks flyende dragonernas sablar ännu offentligen mellan de brinnande husen på gator och torg öfva sina lustar och mörda de skändade offren för de samma. Men väl sågo de äfven om nätterna himmelen röd af lågor från de öfvergifna turkbyarne. Man talar om baschibosuks såsom otillräkneliga. Men hvad äro de annat, än just invånare från dessa byar? De bulgarer, som efter Gurkos första tåg söderom bergen hängdes på Adrianopels gator, hvarom äfven förf. talar, voro till stor del de förmögnaste, hvilka de förnämligaste turkarne i städerna läto döma och hänga, för att åtkomma deras egendom. Suleiman pascha föregick med sitt exempel. Vid tåget från Schumla gardeskåren till mötes lät han ännu till afsked i Slivno hänga 40 de förnämligaste af invånarena. Vid kusten kring Burgas mördade de retirerande turkarne tusenden, greker och bulgarer om hvartannat.

Den turkvänlighet, som enligt förf. rådde hos ryska militären, visade sig nogsamt. I sjelfva Plevna påfanns veterligen ingen enda rysk fånge eller sårad. Men Osman pascha höjdes till skyarne. De bulgariska druschinorna hade en erkänt stor andel i Schipkas försvar, bevisande, hvad af bulgarena lätt kan göras. Utländska författare hafva framställt, hvad de före 1866 hade gjort för sin litteratur och sitt skolväsende, mot hvilket senare turkarne då isynnerhet rasade. Och i hvarje fall är nu början gjord till en kufvad nations frigörelse. Äfven finska bataljonen har goda skäl att anse sig hafva bidragit till ett verk i mänskliga utvecklingens intresse. Alla krig hafva icke denna verkan.

Det har sin lätta förklaring, att det är en civilist, som gjort dessa Anteckningar. En militär i tjänst vore mångfaldt bunden vid dylikas offentliggörande. Det framgår dock, att förf. med omsorg inhemtat noggranna upplysningar i det rent militära, såsom äfven en militär, löjtnant Ehrnroth, ritat bataljplanerna. När ortbeskrifningen lägges härtill, kan läsaren följa med bataljonens tåg och öden så noggrannt, som väl en krigsberättelse sällan medger. Också fungerade förf. äfven såsom intendent och färdades kors och tvärs samt hade så tillfälle att

mycket se och höra. Det varma deltagandet kan väl stundom ingifva önskan att få veta än mera. Men det befriar också berättaren från allt bemödande, att göra skildringen intressant; hvarför förf. med rätta låter endast tilldragelserna tala. Öväntadt är icke, att de första marscherne till Orkhanie kostade mest i efterblifvande invalider. Antagligt är, att dessa främst utgjordes af rekryter. Men bestämd uppgift härom skulle varit lärorik. För den senare perioden intygar förf., att forcerad marsch, brist på natthvila och föda höll truppen friskare, än stillaliggandet. Men klart framgår, att god mannakraft fordrades härtill samt att, såsom all tids erfarenhet lärt, bataljen 10 ingalunda är det svåraste i krigarens lif.

Intressant är, att finna förf. bekräfta, att i hären förbittringen mot England vexte med den förlängda vistelsen under Konstantinopels murar, och att den med glädje skulle mött en engelsk här.

Förf. slutar sina anteckningar med följande minnesvärda ord¹:

»Under alldagliga förhållanden höra vi ofta i skrift som i tal, att krigen äro människoslågtets gissel och ett oundvikligt ondt, att världen då först blir lycklig, när all split är försvunnen.

Häfden den vittnar dock annorlunda. Finnes något folk, stort och mäktigt, på materiens eller andens område, som icke köpt sin utveckling med sitt hjerteblod? Nej! Så hafva greker, så romare, så germaner, franker och våra förfäder gjort, och vilja vi räknas bland nationernas antal, nå väl, må då enhvar vara redobogen att börda åt fosterjorden hvad han eger dyrast – sitt lif.

De stora folkens offer måste vara dem värdiga, de små må äfven vara beredda att gifva sin skärf. Den finska bataljonen var Finlands gåfva, och den måste känna sig stolt deröfver. Efter förmåga har den fyllt sitt värf. Våra grafvar i Turkiet äro våra vittnen, de innesluta kamrater, som dött på stridsfältet, hvilket en hvar varit beredd att göra. Ära och frid öfver dem, som fallit.» 30

202 FÖRSÖK ATT STÄMMA I BÄCKEN.

Morgonbladet n:o 303, 30. XII 1878

Af särskilda skäl anser jag mig böra besvara en L. M. undertecknad artikel i H:fors Dagblad, riktad mot uppsatsen »Många bäckar små» (Se Morgonbladet N:o 291).

Förf., som medger, att den finska normalskolafdelningens indragning var »ett politiskt fel» och en »obillighet», anför, att dock hufvudstadens representanter vid landtdagen 1872 äfvensom andra landtdagsmän från Helsingfors deltog i en petition för sagde skolinrättnings bibehållande, och anser de ledande klasserna i hufvudstaden icke hafva kunnat något annat i saken tillgöra. 40

Då icke ens förf. anser det för någon nesa, att i Finlands hufvudstad utöfver folkskola icke finnes någon enda offentlig skola för finska barn², bör visst icke mycket väntas af de ledande klasserna. Men man torde få tro, att, om fråga varit att indraga två svenska skolor af de många här befintliga, hufvudstaden hvarken skulle liknöjdt åsett detta 50

¹ Här och i tidigare citation är bokens delvis nymoderna, svårt följda ortografi icke iakttagen.

² Den finska privata fruntimmersskolan lärer åtnjuta ett statsunderstöd i likhet med många svenska dylika.